

BİLGİ NAZARİYESİ ve İMÂN

Doçent Dr. Nihat KEKLİK

Elektrik ampulu içinde yanan şey, tungsten mâdeni değil, **insan akı**lı'dır. Sâdece bu müşahhas misal dahi gösterir ki, yirminci asrın insanı, **bilgi** ve **akıl** gücü bakımından geçmiş asırlara nisbetle, şübhesiz ki mükemmel bir seviyeye ulaşmıştır. Nitekim medeniyet ve felsefe târihleri binlerce seneden beri insanlığın akıl sâyesinde elde ettiği parlak neticeleri saymakla bitiremez. Bu sûretle kabûl ederiz ki, insanın bu başarısı gerçekten de **akıl** sâyesinde olmuş ve netice itibariyle de akıl, beşerî kuvvetlerin en büyüğü sayılmıştır. Fakat nâdiren fark ederiz ki akıl, her ne kadar «büyük bir kuvvet» ise de, ona «sonsuz bir kuvvet» adını vermek, kat'iyen câiz değildir. Çünkü biraz sonra tafsilât vereceğimiz gibi, teknik sâhasında değil fakat **hakikat**'ı kavramak hususunda insan aklının **h**ududlu bir kuvvet olduğunu yakından müşâhede etmek kâbil olacak ve bu sâyede anlaşılacaktır ki, **hakikat**'ı kavrayabilmek için, aklın durduğu noktadan itibâren **îmân** (veyâ **inanç**) dediğimiz daha üstün bir mertebeye yükselmek gerekecektir.

Önce şunu belirtelim ki, hem **akıl** hem de aklın üstündeki **îman** kuvvetleri, birbirini tamamlayan iki unsurdur. Fakat îman mertebesine ulaşmak, ancak akıl ölçülerini kullandıktan sonra mümkündür. Oysa bunun aksine : Sâdece akıl hududları içinde kalarak, îman'ı inkâr etmek, insanı mânevi buhrana sürükleyecek ve **Büyük Hakikat**'ı kavramaktan mahrum edecek sebeplerden biridir. Bu bakımdan konumuz îcabı, her iki unsur üzerinde de çeşitli bakımlardan durmamız gerekiyor.

A k ı l v e m a d d e m ü n â s e b e t i

İnsan, dünyâya geldiği zaman çok âciz sayılan ve yavaş yavaş gelişen bir varlıktır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de «... insan zayıf olarak yaratılmıştır...» (Nisâ, 28) âyetinde kastedilen mâna da bu olmalıdır.

Şuûrumuzun uyandığı (yani zihnimizde hakikat mefhumunun teşek-
kül etmeğe başladığı) zamanlardan itibâren, — dikkat edilirse — evvelâ
madde'ye ondan sonra da **mânâ**'ya yönelmekteyiz. Başka bir deyişle :
İnsan aklının kâinatla olan münâsebeti, evvelâ maddî varlıklara tevecc-
cüh etmekle başlıyor; sonra da birbirine benzeyen eşyayı zihnimizde tas-
nif ederek onların «mefhûm» una erişiyoruz. Şu halde bilgi bakımından
insanın ilk hedef'i maddî nesnelere, fakat ikinci hedef'i ise mânevî var-
lıklar (yani mefhumlar) dır.

İnsanda bilgi vâsıtaları

Bilindiği üzere insan kendi etrâfını kuşatan maddî şeyleri **duyular**'ı-
na (yâni **h a s s e l e r** 'ine) dayanarak öğrenmeğe başlar. Meselâ
işitme duyu'muz sâyesinde sesleri; **görme** duyumuz sâyesinde renk ve
şekilleri; **koklama** duyumuzla çeşitli kokuları; **tad-alma** sâyesinde lezzet-
leri ve nihâyet **dokunma** duyumuzla da ağırlık, düzlük vs. gibi keyfiyet-
leri idrâk edebiliriz. İşte eskiden «havâss-ı hamse», bugün ise «beş duyu»
adı verilen şey de bundan ibârettir.

Bilgi vâsıtalarının hududları ve akıl

İmdi, tam mânasıyla «madde» dediğimiz şeyleri, **bütün** duyu kuv-
vetlerimizle idrâk edebiliriz fakat; ses, ışık, koku ve lezzet gibi ancak
«maddeyle kâim» olan realiteleri de sâdece **bir** duyumuzla kavrayabiliriz.
Meselâ «ses» hakkındaki bilgimiz yalnız «kulağımız» a bağlıdır. Bu se-
beble, seslerin tadına bakamadığımız gibi onları görmemiz de mümkün
değildir. İşte bu noktayı da belirttikten sonra, sözün başında ifâde etti-
ğimiz gibi, maddî varlıklar ile bizim aramızdaki **ilk bağlantı**'yı sağla-
yan «beş duyu» meselesine kısaca bir defa daha dönmemiz gerekiyor :

Bilindiği üzere **duyular** vasıtasıyla alınan tenbihler **akıl**'a gitmekte ve
bunlar beynimizdeki **düşünme** nâhiyesinde bir **hükm**'e bağlanmaktadır.
Bu sûretle «beyaz» cisimlerden elde edilen «beyazlık» mefhûmu ile, mu-
ayyen bir cisim arasındaki «bağlantı» yı, belli bir «hüküm» ile ifâde ede-
rek, «şu nesne beyazdır» deriz. İşte böylece anlaşılıyor ki, gerek duyular
gerekse akıl, (bilgi elde edebilmek için) birbirine muhtaktır. Öyle ki :
Bunlardan bir tânesi bulunmasa, diğeri de iş göremez. Meselâ, ses ve
ağırlık gibi maddeye bağlı keyfiyetleri istediğimiz kadar idrâk edelim,
şayet akıl olmasaydı bunlardan bir «hüküm» (yâni : bilgi) çıkarmak
mümkün olmazdı. Bunun aksi de böyledir: Nitekim duyular bulunma-
saydı, bu sefer akıl kendi başına «ses» veyâ «lezzet» hakkında bir mef-
hum elde edemezdi. Şu halde anlaşılıyor ki, **akıl ve duyular**,
bilgi'mizin iki esaslı kaynağı yâhut vâsıtasıdır; nitekim bunlar, **maddî**
varlıklar'dan bilgi çıkarabilmemiz için dâimâ berâber faaliyet göstermek
zorundadır.

Bilgi ve eşyâ arasındaki uygunluk meselesi

Meseleyi bu noktaya ulaştırdıktan sonra, şimdi de bâzı tenkîdî mü-lâhazalarda bulunabiliriz. Şöyle ki : Duyular vâsıtasıyla akla giden inti-bâlar, acaba idrâk edilen şeylere ve maddî keyfiyetlere tam mânâsıyla **uygun** mudur? Başka bir deyişle: Duyuların bize naklettiği ihlaslarla eşyânın kendisi acabâ **ayni şey** sayılabilir mi?

Bunu bir misâl ile îzâh edelim : Maddî olarak mevcut bir «ateş» ile ondan edindiğimiz «ateş tasavvuru» ayni şey midir? Tabiatıyla değildir. Çünkü her ikisi de ayni şey olsaydı, o zaman soğuk havalarda **ateşi dü-şünmek** sûretiyle **ısınmak** kâbil olurdu.

Madde ile **bilgi**'nin birbirlerine tam mânâsıyla tetâbuk etmediğini mantık bakımından da isbat edebiliriz. Meselâ, «ateş» ile «ateş tasavvu-ru» ayni şey olsaydı, o zaman tek bir «ateş», **iki varlık** hâline gelirdi ki, zihnimizin ayniyet ve tenâkuz kânunları böyle bir iddiâyı redd ederdi. Çünkü ayniyet kânununa göre tek bir şey ancak «kendisinden ibâret» tir. Tenâkuz kânununa göre de bir şey, hem «kendisi», hem de «başkası» ola-maz. Şu halde anlaşılıyor ki, bir «nesne» ile onun «tasavvur»u ayrı ayrı şeylerdir ve demek oluyor ki, **madde** ile ondan hâsıl olan **bilgi**, birbirine aslâ **tetâbuk etmez**. Etmeyince de, eşyâ hakkındaki bilgimiz ile bizzat eşyânın birbirine tıpa tıp uymadığı ve dolayısıyla da bilgimizin sahih (= doğru) olmadığı meydana çıkar.

Hülâsa, insan bilgisi tenkîdî bir görüşle incelenecek olursa : Bilgile-rimizin **duyu**'lardan doğduğunu ve tabîi (maddî) varlıkların bâzılarını **bütün** duyularımızla fakat diğer bâzılarını da sâdece **bir** duyumuzla id-râk ettiğimizi; nihâyet aldığımız intibâların ancak akıl sâyesinde bir hük-me bağlandığını ve akıl ile duyular arasında devamlı bir **bağlantı** mev-cud olduğunu iyice müşâhede ettiğimiz halde, bütün bu ameliyeler neti-cesinde elde ettiğimiz bilgiler ile onlara tekâbul eden maddî varlıklar arasındaki **bağlantı**, «bilgi» mizin d o ğ r u olmadığını açıkça isbât etmektedir.

Duyuların yanlış bilgi vermesi

Asıl «hakikat» ı kavramakta aklın hududlu bir kuvvet olduğunu gös-teren bu îzah tarzına bakacak olursak, maddî varlıklar hakkında bilgi edinirken yanılmamıza sebep teşkil eden ikinci bir noktayı daha hatırlatabiliriz ki, bu da : Duyuların **yanlış** intibâlar vermesinden ibârettir. Meselâ, sâhilden hareket eden bir vapurdaki insanın, vapur değil de sâ-hil hareket ediyor zannetmesi, görme duyumuzdaki kusurdan ileri gel-mektedir.

Gerçekten de insan gözü (görme idrâkimizin hududlu olmasından dolayı) Kâinâtı çok dar bir açıdan müşâhede edebilmektedir. Meselâ bize

görme imkânını veren şey, ışık'tır. Fakat gözlerimizi bizzat ışık kaynağı olan güneş'e çevirecek olursak, bu sefer güneş'in kendisini (yani ışık kaynağı'nı) görmekten âciz kalırız. Çok kuvvetli ışıklara tahammülü olmayan göz, ancak belli bir şiddette ışık ve karanlığa g ö r e yaratılmış olup, bu iki hudud hâricinde kalan ışık ve karanlıklara aslâ nüfûz edemez.

İşitme duyumuzdaki durum da böyledir : Nitekim insan kulağı sâdece 16 ilâ 20.000 arasındaki ihtizazları (sesleri) duyabilir. Bunun dışındaki (yâni 16'dan az ve 20.000'den çok) ihtizazları ise, kulağımız duymaz; halbuki bunların mevcûdiyeti fizik bakımından tesbît edilebilmektedir.

Z e v â h i r v e Ş e ' n i y y e t

İşte bu sûretle anlaşılıyor ki, bilgimizin birinci kaynak veyâ vâsıtasını teşkil eden duyularımız, hududlu bir kuvvete sahip oldukları için, bazen yanlış bâzen de noksan intibâlar vermekte ve bu nevî noksan ve yanlış intibâlara dayanan aklımız da, pek tabîi olarak yanlış ve noksan hükümlere (yahut sonuçlara) ulaşmaktadır. Bundan da şu netice çıkar ki : İnsan bilgisi dâimâ yanlış esaslara dayanır ve akıl, bu sûretle bizzat **hakikat**'i değil, ancak **zevâhir**'i (yani dış görünüşler'i) idrâk edebilir. Şu halde biz kâinâtı dolduran nesnelere **oldukları gibi** değil, fakat sâdece bize **göründükleri gibi** öğrenebilmekteyiz.

Hakikat (yani Şe'niyyet) ile **zevâhir** arasındaki fark, bir **insan** ile onun çok bulanık su üzerindeki **aks**'i arasında mevcut olan farka benzer. İşte bu sebebledir ki Hazret-i Peygamber (S.A.) Allah'a şöyle duâ ediyordu :

«Yâ Rabbi, bana eşyâyı olduğu gibi öğret...» Bu sözün mânâsı şudur: Yâ Rabbi, bana «zevâhir» (yani dış görünüşler) bilgisini değil fakat «şe'niyyet» (yani hakikat) bilgisini ver. İşte Peygamberimizin bu duâsı islâm feylesoflarının dahi gâyesini teşkil etmiş ve onlar da felsefeyi tarif ederken, bu ilmi : «eşyayı olduğu gibi bilmek» (ان يعلم الاشياء كما هي عليها) sözleriyle açıklamışlar fakat yine de eşyânın şe'niyyetini (yani değişmeyen sâbit hakikatını) bilmemizin mümkün olmadığını itiraf etmek zorunda kalmışlardır.

A k l ı n h u d u d l a r ı v e m a n t ı k

Bütün bu sebeblerle, yanlış ve noksan prensiplere dayanmak zorunda kalan akıl, realite'yi k e ş f edebilmek ve doğru'yu bulabilmek için bu sefer kendisine bir misdak (criterium) aramıştır ki, buna da **mantık** adı verilir. Nasıl, **güzel sesler** bir sisteme bağlanıp **mûsikî** bilgisi meydana getirilmişse, işte bunun gibi **doğru bilgi** ve hükümleri keşf edebil-

mek için de **mantık** ilmi, sistemli şekilde bundan 2400 sene evvel Aristo tarafından kurulmuştur. Asırlar boyunca bütün feylesofları tesir altında bırakan fakat tatbîk ediliş şekline göre iki yüzü de keskin bir bıçak gibi olan «mantık» ilmi, bâzen tersine işletilmiş, bu sâyede birçok «safсата» lar vucûda gelmiştir. Meselâ, çok sür'atle koşan bir kimsenin kendi önündeki kaplumbağayı geçemeyeceği mantık sâyesinde isbât edildiği gibi, yine mantık bakımından az çalışmanın çok çalışmaktan daha iyi olduğu, saâdet'in tenbellik'de bulunduğu isbat edilmektedir.

Bütün bunları bir misalle açıklamak istersek : Evvelâ, insanı mes'ûd eden şeylerin «iyi ve güzel» şeyler olduğundan hareket ederek, «sıhhat», «bilgi», «çalışkanlık» vs. gibi unsurlarla saâdete erdiğimizi söyleyebiliriz. Şimdilik, bunlar arasında görülen «çok çalışmak» prensibi üzerinde duralım : Meselâ, daktilo yazmasını bilen bir insan farazî olarak bir sayfada bir hatâ işlerse, on sayfada on hatâ, yüz sayfada yüz tâne hatâ işleyecektir. Şu halde, insan ne kadar çalışırsa, o kadar da çok yanlışlık yapıyor demektir. Oysa hatâ işlemek k ö t ü bir şey olduğu için, insanı bedbaht edeceğinden, ne kadar a z hatâ işlersek, o kadar mes'ûd olacağımız da meydandadır. Şu halde «az hatâ işlemek» (yani mes'ûd olmak) için, az çalışmak lâzımdır neticesine ulaşıyoruz. Halbuki başlangıçta, «çok mes'ûd olmak» için «çok çalışmak» lâzım geldiği prensibinden hareket etmiş, fakat mantıkî zarûretle bunun zıddı olan bir sonuca ermiş bulunuyoruz.

Görüldüğü gibi, zaman ve mekân'ı nâmütenâhî bölmek sûretiyle düşülen çelişmelerden ayrı olarak, nisbetleri sonsuz şekilde çoğaltmak sûretiyle, «iyi» nin «kötü» haline getirilmesi de mantıkî kıstaslar bakımından mümkündür. Mantık, isterse bu safсата'lardan tamâmen kurtulsun : Bu ilim, yine de tekmil bilim sayılmayacak ve isbatlı ilim herşeyi kuşatamayacaktır. Nitekim bu görüşü savunanlardan biri de matematikçi Henri Poincaré (1854-1912) dir.

N a s ı l v e N i ç i n a r a s ı n d a k i f a r k

Bundan önceki paragrafta «şe'niyyet» i değil ancak «zevâhir» âlemini idrâk edebildiğimizi göstermiştik. Meselâ Rönesans devrinden bu yana câzibe kanunlarını biliyoruz, fakat kâinâtı dengede tutan bu kanunları değiştirmeye gücümüz yetmiyor. Su'yun terkebini keşf ediyoruz, fakat onun ihtivâ ettiği oksijen ve hidrojen unsurları dışında, başka bir unsurla «su» icad edemiyoruz. Böylece anlaşılıyor ki müsbet ilim dediğimiz akıl eserleri, varlıktaki hadiselerin **nasıl** cereyan ettiğini göstermekle berâber, bunların **niçin** böyle olduğunu kat'iyen izah edemiyor.

Hadiselerin **niçin**'iyle uğraşan **felsefe**'dir. Fakat bu da aklî bir ilim olduğundan, (ilimlerden arta kalan yani halledilmemiş tortu suallerle

uğraşırken), muayyen bir hadde eriştiği zaman akıl durduğu için, eşyâ'nın şe'niyeti bir türlü bulunamıyor ve insan zekâsı «zevâhir âlemi» sâhasında bocalayıp duruyor.

İnsan, kainât içinde öyle bir hudud üzerinde bulunur ki, **makro-fizik** adı verilen üstümüzdeki «büyük tabiat» ın kanunları ile **mikro-fizik** denilen «küçük tabiat» (yani atomlar âlemi) nin kanunları birbirine kat'iyen benzemez. Çünkü makro-fizik'de tam bir determinizm bahis konusu iken, mikro-fizik sâhasında böyle bir şey yoktur. İşte bu durumda ne kıyas, ne istidlal ne de başka bir mantıkî kriterium'dan yardım göremiyor ve «insan aklı» nın bir defâ daha «hududlu» olduğunu itiraf etmek zorunda kalıyoruz.

H a k i k a t ı n b i l g i s i : İ M A N

Gerek idrâk etmek gerekse düşünmek ve anlamak «hududlu» olduğuna göre, asıl hakikat'ı öğrenmeğe çalıştığımız fakat onu örten bir perde ile karşılaştığımızda, iki ihtimâlden biri olacaktır :

1) Ya, «hakikat» ı hiç bir zaman kavrayamayacağımızı kabul ederek, sâdece «zevahir» bilgisiyile yetineceğiz,

2) Yahut da, asıl şe'niyetin Allah tarafından bilindiğini ve bu «şe'niyet» in O'nun tarafından : İsteyen kimselere verilebileceğini düşüneceğiz. İşte bizim î m â n dediğimiz şey de budur.

Buraya kadar verdiğimiz açıklamalar bize şunu öğretiyor ki, insan aklı her ne kadar «büyük bir kuvvet» ise de, ona «sonsuz bir kuvvet» adını vermek kat'iyen câiz değildir. Şu halde realiteleri kavrayabilmek hususunda âciz kalan «akıl», kendi hududları içinde vazifesini yaptıktan sonra, ilm'in de akl'ın da üstündeki kademeyi teşkil eden **iman mertebesi'**ne yükselmek zorundadır. Başlangıçta söylediğimiz gibi, elektrik ampulü içinde yanan şey, tungsten mâdeni değil, insan aklıdır. Fakat şunu da kesin olarak bilmek gerekir ki, teknik ve fen başarılarının akıl sâyesinde sağlanması ile bizatihi realitelerin bilinmesi ayrı ayrı şeylerdir ve bunları birbirine karıştırmamak lâzımdır. Çünkü, birkaç defâ üzerinde durduğumuz gibi insan aklı ancak «zevâhir» bilgisini veren «nasıl» lar üzerine dayanmakta, fakat «niçin» leri öğreten «hakikat bilgisi» ise, birçok insanlar için gizli kalmaktadır. İşte bu sâhaya girmek ancak «mutlak bir iman» ile mümkündür.

Bizi zevâhir bilgisinin üstündeki hakikat bilgisine ulaştırabilecek **îmân** dediğimiz prensibi daha iyi anlaşılır bir hâle getirmek için bâzi misallere baş vurabiliriz. Şöyle ki :

Sâbit bir müşâhid'in karşısında hareket eden varlık ile, **sâbit bir varlık**'ın karşısında hareket eden bir müşâhid arasındaki fark, sâdece perspektif'den ibâret değildir. Farzedelim ki, insan «sabit bir müşâhid»

tir ve dâimâ hareket eden ise «kâinât» olsun. Bu durumda sabit bir müşâhid olarak insan, kâinatı (tıbki bir sinema filmindeki gibi) müsel sel enstantanelerin birbirini takib etmesi gibi hareket ediyor şeklinde görece k, fakat bu «kâinât şeridi» ni meydana getiren hâdiseleri, teker teker müşâhede edemeyecektir. Nitekim islâm kelamcılarının dediği gibi : Müsel sel bir zaman ve mekân kavramı içinde «arazlar iki an devâm etmez» yani, her ân değişen veyâ değişir görünen zevâhir âlemine bakarak asıl realiteleri (yani her zaman sabit olan şe'niyyeti) gözden kaçırıyoruz. İşte, görülmesi icab eden de bu «şe'niyyet»dir, fakat bunu bize öğretecek olan şey, akıl ve müsbet ilim değil, sâdece **îman**'dır.

İ m â n ' ı n m e t o d u

Şimdi bu durumda oldukça önemli bir soruyla daha karşılaşılıyorz: Şâyet bize «hakikat» ı öğreten «îmân» ise, bu sefer bizzat «îmân» ın kendisini acabâ nasıl öğrenebileceğiz? Başka bir deyişle: İmân sistemli bir ilim olup, acabâ isbât, öğretim ve öğrenime elverişli midir? diye sorulacak olsa, bunun da cevâbı kolaydır. Çünkü bilindiği üzere, insanı meydana getiren **akıl**'dır; akılı yapan da **tecrübe**'dir. Nitekim akılı geliştiren birçok bilgilerimizin «tecrübe» den doğduğunu hemen herkes bilir. Fakat tecrübeleri ikiye ayırmak lâzımdır :

1) Objektif adı verilebilecek olan bir tecrübeyi, aynı zamanda ve aynı şartlarla birçok kimseler yapabilir. Meselâ, kaynatılan suyun buharlaştığını gösteren tecrübe, şahsa âid değıldir ve bu nevî tecrübeler her zaman ve herkes için umûmî sayılır.

2) Fakat diğ er bâzı tecrübeler vardır ki, bunlar ferdî ve sübjektif'dir. Meselâ bal'ın «tatlı» olduğunu her ferd bizzat tecrübe etmek sûretile öğrenir ve bilir. Fakat bu nevî tecrübelerin «isbat» edilmesi bahis konusu değıldir. İşte «îman» adını verdiğimiz bilgi dahi böyledir: Şu halde îman, isbat edilir cinsten bir tecrübe olmayıp, ancak «tatmak» sûretiyle elde edilen bir «marifet» dir. Bu çeşit bilgi, sâdece şahsa münhasır olduğu için, îmân'a ihtiyaç duyan her ferd, onu bizzat **tatmak ve tecrübe etmek** zorundadır. İşte insanı «îmân» a ulaştıracak olan biricik metod da budur.

N e t î c e

İmdi, buraya kadar olan sayfalarda «hakikat» ı kavrayabilmek konusunda aklın «hududlu» olduğunu ve şu halde herşeyi akıl ile halletmenin imkânsız bulunduğunu etraflı şekilde izah ettik. Ancak, yanlış anlamalara meydan vermemek için önemle belirtelim ki, beşerde akıl gücünün hududlu olduğunu izah ederken, bundan : İnsan aklının «lüzumsuz ve işe yaramaz» sayıldığı neticesini kat'iyen çıkarmamalıdır. Hele man-

tığın tekmil ilim sayılmadığına bakarak onun «safсата» dan ibâret bulunduğ u sonucuna varmak ta büyük bir hatâdır. Mantık öyle bir hakikat ölçüsüdür ki, iki yüzü de keskin bir bıçağ a benzer ve herşey gibi o da kullanılış şekline göre netice verir. Bu sebeble gerek aklın hududlu olması gerekse mantığın yetersizliği karşısında, bu iki unsuru tamâmen inkâr etmek câiz değildir (*). Aksine : Allah'ın insanlara verdiği bu nîmetler, bütün imkânlarıyla kullanılmalı, fakat aklın durduğu bir noktadan itibâren, boşlukta kalıp ümitsizliğ e düşmemek için, yine Allah'ın verdiği başka bir nîmete yâni : **İman**'a kuvvetle sarılmalıdır.

Küllî değil fakat ferdî tecrübeye dayandığını söylediğimiz «iman» sözü, gerçi «inanmak» karşılığıdır ve son derece umûmî bir lafızdır fakat açıkça belirtmek icab eder ki, bizim burada kastedtiğimiz «iman», isbat edilemeyen «âmiyâne bilgi» mânâsına değil, mistik ve metafizik mânâdaki **dînî inanç** anlamına gelmektedir.

Öyle görünür ki, gerçek bir «dînî inanç», akli ve mantıkî ölçülerin altında değil, bilakis **üstünde**'dir. Zâten islâm itikadının «akli» sayılması da bu mânâyadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'deki birçok âyetlerin sonunda görülen «düşünmüyor musunuz?», «anlamıyor musunuz?», «akıl etmiyor musunuz?» gibi ilâhî seslenişler bunun en açık isbâtıdır.

(*) Gelecek yazımızda husûsî olarak bu konuyu İslâm Düşüncesi tarihi yönünden ele alacağız.

Doç. Dr. Nihat Keklik'in iki eseri

Muhyiddin İbn'ül-arabî	Sadreddin Konevî
Hayâtı	Felsefesinde
ve	Allâh - Kâinat
Çevresi	ve İnsan
Fiâtı :	Fiâtı :
15 TL. (Cildsiz)	Lüks cildli : 20.— TL.
Temiz karton kapak	Cildsiz : 15.— TL.

Toptan ve perâkende

Ödemeli gönderilir

ADRES : P.K. 270 — AKSARAY - İSTANBUL

Not : Çağaloğ lu Yayınevi'nden de tedarik edilebilir.